

Elodázhatatlan montázsversek

Interjú Debreczeny Györggyel

– *Lassú alkotó vagy – könyveid és megjelenéseid számát tekintve. Miért?*

– Tartok tőle, a dolgok nem kizárólag rajtam múlnak. Első kötetem, az *Ellentétpárhuzamok* 1982-ben jelent meg a Kozmosz könyvek sorozatban. Előzménye az volt, hogy nyolcan beadtunk egy versantológiát a Mórához, Fodor András kezébe került, s bár az antológiát nem publikálták, a lektori jelentésben felsorolt négyünket, hogy tőlünk szívesen látnának önálló kötetet. Bár már 1977 óta jelentek meg verseim, akkoriban kötet szerkesztésre még gondolni se mertem volna. Úgyhogy a legjobbkor jött a biztatás. Tehát elmondhatom, hogy az első könyvvel szerencsém volt, jó volt a kritikai fogadtatása is.

A második, az *Elodázható elégiák* már kicsit bajosabban jött össze: 89-ben adta ki a Szépirodalmi, előtte két részletben megjárta a Magvetőt. Aztán volt még két hányatott sorsú: az egyiknek *Díszátvirok a 80-as évekből* volt a címe, álgyerekverseket, nyelvvizsga-fordítási feladatokból átírt szövegeket, verseket és pár prózát tartalmazott. Leadtam anno két példányban a JAK-füzetek szerkesztőségének, évek múlva kérdeztem rá, de senki nem tudott róla semmit, szórén-szálán eltűnt. Ez volt az egyetlen olyan kézirat, amiből nem csináltam magamnak másolatot.

A másik a *Sőt mi több* volt. Valamikor 1987-ben csináltam az első versmontázst, az Újvidéken ajándékba kapott *Versek éve 1976* című Híd-különnyomatból, ez is benne van a kötetben, *Boldog betakarításban* a címe. Megtetszett ez a fajta játék, s az év végére elkészült a kötet. Klasszikusok és kortársak verseiből egyaránt csináltam montázsokat. Ezekből úgy tucatnyi megjelent folyóiratokban, de túl népszerű nem lettem vele. Az egyik szerkesztő azt kérdezte, miért csinálom a montázsokat, amikor ezeket már valaki

megírta? És ez igaz is, csak *nem ezeket és nem így*. Szóval fogtam szépen a mások verssorait és építőkockának használva őket megépítettem belőlük valami mást, ami már én vagyok. A nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején megírt 3-4 kiadót, könyv nem lett belőle. Az egyik lektor azt javasolta, az új kötetemben majd csináljak belőle egy ciklust. Vagy egy szép egysorosot, esetleg sípot, dobot, nádihegedűt – de ezt már én fűzöm hozzá önreflexióként. Aztán sokáig gépiratban pihent a kézirat. (Még mindig a nyolcvanas években, az írógépes világban járunk.) Nem, nem a fiókban. A gardróbszekrény felső részében kötött ki, s talált magának hosszasan nyughelyet. Itt legalább nem kellett fizetni érte, mint a temetőben. Aztán idén egyszer csak feléledt, és a Syllabux Kiadó, Szabados Tamás jóvoltából nyomtatásban és e-könyvként is megjelent a Könyvhétre.

További két megszerkesztett kötet boldog(talan) szerzőjeltulajdonosa vagyok. Az egyik, *Nincs karácsony* címmel elbírálásra vár, az *Elodázható elégiák* óta folyóiratokban és online megjelent verseimet tartalmazza.

A másik kötet címe: *A végtelenre nyíló közép*. A keleti kultúrával, Indiával, Kínával, Tibettel, Japánnal s a keleti mitológiával, történelemmel, a buddhizmussal stb. való ismerkedésem lenyomata.

Immár számítógépen (vincseszteren, pendrájvon) van még párszáz versem, kitelne belőle jópár kötet, négy-öt biztosan, de amíg a korábbiak sorsa nem dől el, nem látom sok értelmét további kötetek szerkesztgetésének.

– *Mit csinálsz, amikor éppen nem verset?*

– Prózát is olykor. Nemrégiben írtam néhány tárcaféleséget, kettő olvasható közülük a <http://tarcankinalom.blog.hu-n>, egy másik pedig itt jön hamarosan, az Irodalmi Jelenen, a Macskakarmolásban.

Es hogy még mit? Például elmegyek a könyvbemutatómra, cipőt pucolok (ritkán, csak ha már nagyon muszáj), eszem, iszom, olvasok (most épp Beckettet), könyveket kölcsönzök (könyvtáros a polgári foglalkozásom, aztán azért van ez), felkelek, járok, lefekszem, kutyát sétáltatok, autót vezetek, kérdésekre válaszok, és ki tudja, még mi mindent csinálok...

– *Azt már tudjuk, hogy versek megjelenése Magyarországon könnyen elodázható. De egy kötet, konkrétan az Elodázható elégiáké hogyan alakulhatott úgy, hogy szinte alig maradt visszhangja a versek színvonalától teljesen függetlenül?*

– Ha jól emlékszem, 1989. október vége felé jelent meg, akkoriban már csökkent az állami dotáció, s vele a példányszám is. Talán 550 példányban jelent meg és a Dél-pesti Kórház nyomdaüzemében készült. A kiadó gyengéd erőszakkal rám bízta a terjesztését, így végighálalhattam vele a jelentősebb budapesti könyvesboltokat.

Talán az időzítés nem volt szerencsés, szétesőben volt már a régi rend, s nem tudom, küldtek-e belőle recenziós példányokat a szerkesztőségeknek. Elképzelhető, hogy erre már nem került sor. Mindenesetre én egyetlen recenziót sem olvastam róla, tehát ez szakmailag egy nem létező kötet.

A kilencvenes évek közepe táján egy nyomdász ismerősünk csinált még párszáz példányt belőle, háliszennek a korábbi nyomda megőrizte a tasakot, és odaadták a borító filmjét. Osztogattam a barátaimnak, ismerőseimnek, még talán tíz-húsz példány most is megvan belőle.

– *Mi vonz téged az avantgárdban?*

– Ha burkoltan azokra a költőkre akartál volna rákérdezni, akik kamaszkoromban leginkább vonzottak, akkor következzenek egy rövid lista a hetvenes évek közepe tájáról: Nagy László, Csoóri Sándor, Ágh István és Rákos Sándor versei kerültek a kezembe a kortársak közül, szerencsés ráérzés volt, ma is nagyra becsülöm őket.

Nagy élmény volt '74-ben a *Nagyáruház Kaliforniában*, Ginsberg végre magyarul is megjelent verseskötete a *Napjaink költészete* sorozatban, aztán Ferlinghetti és Corso versei. Tetszett Ferlinghetti „okossága“, ahogy átlát az álságosság szitáján, és persze Corso, aki a legnagyobb szörnyűségeket is képes angyali humorával mosolyos-fájdalmas játékká oldani.

Nemrégiben, a *Sőt mi több* bemutatóján tudtam meg, hogy amit én művelek, az poétikai innováció. Köszönettel tartozom ezért Payer Imrének. Igencsak meghatódtam, hogy én ilyen szép dolgokat csinállok. És hogy megadta helyettem a választ: *hát a poétikai meg mindenféle innováció!*

– *A montázs technika tiszteletadás, vagy csak szereted összezavarni a dolgokat?*

– Igen.

A dolgok sokszor zavarosak.

Az élet zavarja össze őket.

És én szeretem kibogozni.

A montázsok? Afféle játéknak indult a dolog, s maradt is az. És persze tiszteletadás is. Mint már említettem is, először a *Versek éve 1976* fogott meg, talán az antológia sokszínűsége, a sokféle költő együtt, s a visszagondolás az újvidéki napokra. Csontos Sanyival jártunk ott, egyhetes írószövetségi tanulmányúton, s vezetőnk, kalauzunk és (az utolsó este otthonában is) vendéglátónk Sziveri János volt, akit akkoriban menesztettek az Új Symposiontól. Kaptunk tőle ajándékba pár könyvet, folyóiratot. Hazamenet, amikor a buszra vártunk, megjelent a megállóban egy rendőrautó, és befuvaroztak bennünket az őrszobára. Ott aztán átnézték a holminkat, de úgy látszik, rendben találták, mivel mindent visszakaptunk, és vissza is vittek bennünket a

buszmegállóba. Még az utolsó buszt is elértük. Talán csak a szerb államvédelem üzent, hogy tudnak rólunk, s jól vigyázzunk! Jártunk a Forum Könyvkiadónál is, tőlük is kaptunk könyveket, többek között a *Versek éve 1976* is tőlük való. Talán a raktár mélyéről kerülhetett elő, hiszen 1984-et írtunk. Mindez valahol mélyen-hátul-titkon benne lehetett abban a kegyelmi pillanatban, aminek eredményeképpen az első montázsom megszületett.

Aztán megtetszett a dolog, a játék, és elhatároztam, csinálók belőle egy bő kötetnyit. És így is lett: *A Sőt mi több* kb. 2600 sor... Klasszikusok és akkori kortársak egyaránt szerepelnek benne. Talán kicsit előreszaladtam vele, s azért kellett ennyit várni a kötet megjelenésére. A montázs tiszteletadás és tiszteletlenség. Bontás és építés.

– *Miért van szükség olyan kötetekre, mint a 2011-ben megjelent Sőt mi több, amely versmontázsokat, montázsverseket tartalmaz?*

– Sokféleségre, sokszínűsége mindig szükség van, talán napjainkban sokkal inkább, mint máskor. Meg aztán játszani jó. A képzőművészetben sem ismeretlen technika a kollázs, derék DJ-ink jóvoltából számos remixhez is lehetett szerencsénk... Miért az irodalomban ne lenne létjogosultsága?

A versmontázs jó alkalom lehet arra is, hogy megszerettségük a gyerekekkel, a fiatalokkal az olvasást, hiszen montázst (ahogy verset) csinálni szinte bármiből lehet, s az alkotás öröme az irodalom felé terelheti őket egy olyan korban, amelyre nemigen jellemző a szépirodalom olvasása. Meg aztán a felnőttek is szeretnek játszani, s kárukra nekik sem válhat.

– *Hogy tekintesz a pályakezdőkre, a fiatal 1-2 kötetes költőkre? Látványosan kimaradtak az új kötetedből. Olvasod azért őket, vagy a Sőt mi több távolságtartása azt jelenti, radikálisan távol áll tőled poétikájuk?*

– Nem állnak tőlem távol a jó versek, akár klasszikus, akár kortárs, öreg vagy fiatal írta őket.

A *Sőt mi több* versei 1987-ben készültek, így a mai fiatalokat nemigen lett volna alkalmam benne szerepeltetni. De készültek azóta újabbak is, ezekből egy összeállítás olvasható az Irodalmi Jelenen, itt Hegedűs János és Hegyi Botos Attila verseiből is olvasható egy-egy montázs. De rajtuk kívül még jónéhány fiatal verseiből csináltam montázst.

Lassan az újabb montázsokból is összegyűlik egy kötetre való, ezek már kivétel nélkül kortársakból készültek. (És a változatosság kedvéért: az *A végtelenre nyíló közép* utolsó ciklusa is montázsokat tartalmaz, jobbára kínai és arab költők verseiből és a finnugor népköltészetből.)

– *Mennyire volt a te döntésed a kötet szerkezete? Nem gondolod úgy, hogy a záró vers (Undorodom a verseimtől Uram) erős egy olyan*

kötet zárataként, amely szoros értelemben véve nem tartalmazza a költő „saját” verseit? Mintha a kötet így az azoktól való menekülés lenne, megjelenés, de mégsem igazi megmérettetés...

– A kötet szerkezete teljesen megegyezik a 24 év előttivel, én találtam ki akkor, hogy nem adok külön címet a ciklusoknak, hanem római számmal jelzem. És mivel kritika még nemigen volt róla, így nem is tűnhetett fel neki, hogy a négy ciklus elejére kiemelt 8-8 sor montázs az adott ciklusban szereplő versekből, s ha a négy versszakot összeolvassuk, egy „mestermontázst” kapunk, ami ismét önálló vers, az iksz plusz egyedik. A szerző ajándéka a figyelmes olvasónak.

Volt pár montázs, amit különösen nagy örömmel csináltam, különösen jó volt például Kassák, Ágh István vagy Kányádi Sándor soraiból építkezni. A záróvers, a Kányádi verseiből készült *Undorodom a verseimtől Uram* számomra inkább az elhallgatást vetítette előre, hisz utolsó sora felteszi a nagy kérdést: „Írunk-e még valaha verseket?” Csak érdekességképpen említem, hogy ez a versem ’90-ben megjelent egy félszamizdat lapban, s épp ez az utolsó sor maradt le belőle, tudj’ isten miért. Azt hiszem, minden megjelenés megmérettetés, s ha a kiadók is teszik a dolgukat, gondolom, előbb-utóbb olvashatók lesznek a „saját” verseim is.

– Hogyan látod a nyomtatott és az onlajn publikációk viszonyát? Miért tartod fontosnak a digitális jelenléte (Irodalmi Jelen, Dokk)?

– Olykor köszönnek egymásnak, máskor hátat fordítanak egymásnak a nyomtatott és az online publikációk. Azt gondolom, mindkettőre szükség van, jelen kell lenni itt is, ott is, hogy üzenetünk eljuthasson azokhoz, akik még olvasnak hazánkban s a nagyvilágban.

A dokk.hu-ra talán 2004-ben küldtem el két versemet. Az egyik (az *Ellentétpárhuzamok*-ban is megjelent) *Levél Domonkos Istvánnak* volt, amit a *Kormányeltörésben* hatására és modorában írtam, az akkori fiatal magyar költő „reményteljes” helyzetéről. Azért is nevezetes, mert 1982 januárjában e versem miatt rúgtak ki a munkahelyemről. A Korányi (Frigyes és Sándor, ma Péterfy Sándor utcai) Kórház baleseti belgyógyászati osztályán dolgoztam ápolóként. A vers és kirúgásom története is megtalálható itt.

Jó dolognak tartom, hogy itt a szerkesztők véleményezik is a beküldött verseket, kialakulhat valamiféle műhelymunka így. Kár, hogy a viták nem mindig a versről, az irodalomról szólnak, hanem olykor sokkal inkább az emberi természetről, annak árnyoldalairól.

Ami az Irodalmi Jelent illeti, több-kevesebb rendszerességgel olvasója vagyok már évek óta. Jónak, sokszínűnek és nyitottnak tartom. Tavaly ősz óta jó pár versem jelent meg itt, némelyik elég erőteljes reakciókat váltott ki a kedves olvasók egy részéből. (Itt most elsősorban a West-Balkán címűre gondolok.) Örülök, hogy sokan olvasták.

De hát nem sétalovaglás azért az irodalomba való visszatérés, hisz több olyan folyóiratnál, ahol a 80-as években vagy akár a 2000-es évek első felében több-kevesebb rendszerességgel jelentek meg verseim, most a levelező tagozatot végzem, mélyen a 0 alól indulván.

Mindenütt azt olvasom mostanában, hogy az e-könyv nagy robbanás előtt áll. A mobiltelefonnak is kellett 10-15 év az elterjedéshez, és ma már nem lepődünk meg rajta, hogy nemcsak beszélgetni és sms-eket küldeni lehet vele, hanem például internetezni, online tartalmakat letölteni is, és hogy mindehhez már billentyűzetre sincs szükség. Érdeklődéssel várom hát az e-könyvvel kapcsolatos fejleményeket, de gondolom, ez a robbanás nem egy-két éven belül fog bekövetkezni.

És ha már a *Sőt mi több* ürügyén beszélgetünk, el kell mondanom, hogy e-könyv formájában is létezik, és a nyomtatott könyv árának ötödéért tölthető le a Syllabux Kiadó lapjáról.

Boldog Zoltán – Farkas Daniella